

شهر باستانی آستانه

مهندس حجت‌اله عباسی

انتشارات آرون

سرشناسه : عباسی، حجت‌اله
 عنوان و پدیدآور : شهر باستانی آستانه / تألیف حجت‌اله عباسی
 مشخصات نشر : تهران: آرون، ۱۳۸۶.
 مشخصات ظاهری : ۳۳۶ ص. مصور، جدول
 شابک : 978-964-8900-35-4
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 یادداشت : H. Abbasi. The ancient city of Astaneh : ص.ع. به انگلیسی.
 موضوع : آستانه
 رده‌بندی کنگره : ۲۰۷۱ / س ۵۶ ع ۲ : DSR
 رده‌بندی دیویی : ۹۵۵ / ۲۳۳۵
 شماره کتابخانه ملی : ۴۰۷۸۰-۸۴ م

حق چاپ محفوظ و مخصوص مؤلف می‌باشد.

شهر باستانی آستانه

مؤلف : حجت‌اله عباسی

ناشر : انتشارات آرون

چاپ اول : ۱۳۸۶

لینوگرافی : مهران‌نگار

چاپخانه حیدری : ۳۰۰۰ نسخه

۴۴۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

مقدمه

بخش اول : جغرافیای تاریخی کرج ابودلف

۱	کرج ابودلف در منابع تاریخی
۱۰	کارکردهای شهر کرج ابودلف
۱۱	کارکرد نظامی
۱۳	کارکرد سیاسی و اجتماعی
۱۴	کارکرد اقتصادی و تجاری
۱۷	کارکرد فرهنگی
۱۸	دین مردم کرج ابودلف
۲۰	انحطاط کرج ابودلف
۲۵	مکانهای باستانی شهر کرج ابودلف
۲۵	قلعه فرزین
۲۷	قلعه ابودلف (قلعه خرابه)
۲۸	قلعه باستانی سرسختی
۲۹	بغسار
۲۹	زاویه شیخ محمود کرجی
۲۹	کارگاه طلاشویی و تپه دُر
۳۰	حمام حاج ربیع
۳۵	علی گذر
۳۶	تپه تاریخی دیر میان
۳۷	ضرورت ایجاد موزه آثار باستانی

بخش دوم: زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۳۹
تاریخچه	۴۰
شجره نامه سهل بن علی (ع)	۴۱
نسخه خطی شجره نامه	۴۵
سهل بن علی در آثار تاریخی	۵۲
معرفی بنای زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۵۳
بازسازی زیارتگاه	۵۸
بقاع متبرکه آستانه	۶۷
بقعه طالب بن علی (ع)	۶۷
بقاع جعفر بن علی (ع) و فضل بن جعفر (ع)	۶۷
بقعه پیر اسماعیل	۶۸
بقعه طوغان ترک	۶۸
بقعه آقای پیر	۷۰
سازمان اداری زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۷۱
آثار اعتقادی زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۷۳
کرامات امامزاده های آستانه	۷۳
تأثیر زیارتگاه بر مراسم مذهبی، ملی و منطقه ای	۷۳
آثار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۷۷
نقش اجتماعی	۷۷
نقش اقتصادی	۷۷
موقوفات زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۷۸
رونق اقتصاد منطقه ای	۷۸
برپایی روز بازارها	۷۹
کبوتران حرم	۷۹
نقش فرهنگی و آموزشی	۸۰
نقش تفریحی و سیاحتی	۸۰
راههای توسعه زیارتگاه سهل بن علی (ع)	۸۱

بخش سوم : متفكران و سرشناسان كرج ابودلف	۸۴
۱- ابوالحسن محمد الاصم	۸۵
۲- ابوالعباس	۸۵
۳- آستانه، ملا محمد ابراهيم	۸۵
۴- آستانه، محمود	۸۶
۵- اشتری، حاج شيخ علی	۸۷
۶- امیری، سيدجواد	۸۸
۷- باباخان	۸۹
۸- جابلقی، سيد شفيع	۸۹
۹- حفاظی، ميرزا حبيب	۸۹
۱۰- خراسانی، ابو مسلم	۹۰
۱۱- خواجه علاء الدين منصور منشی	۹۱
۱۲- عباس خان آرفيع	۹۱
۱۳- طاهر دبیر	۹۲
۱۴- عزیزی، قاسم	۹۲
۱۵- فدایی، اسماعیل	۹۲
۱۶- فدایی، حاج ملا اسماعیل	۹۳
۱۷- فدایی، جمال الدين	۹۶
۱۸- كرجی، ابوالحسن	۹۶
۱۹- كرجی، ابوالحسن	۹۶
۲۰- كرجی، ابوبكر محمد بن حسن	۹۶
۲۱- كرجی، ابوالمعالي حسين بن جعفر	۹۸
۲۲- كرجی، احمد بن يوسف	۹۸
۲۳- كرجی، اختر	۹۸
۲۴- كرجی، ادیب	۱۰۱
۲۵- كرجی، زكريا	۱۰۱
۲۶- كرجی، شيخ نجم الدين محمود	۱۰۱
۲۷- كرجی، عمر بن يحيی	۱۰۲

۲۸- کرجی، فضلعلی بیگ	۱۰۲
۲۹- کرجی، کافی	۱۰۲
۳۰- کرجی، محمد	۱۰۳
۳۱- کرجی، محمد بن حیویه	۱۰۳
۳۲- کرجی، محمد بن حمدان	۱۰۳
۳۳- کرجی، محمد بن عبدالملک	۱۰۳
۳۴- کرجی، محمد بن داوود	۱۰۴
۳۵- کرجی، مجدالدین محمد	۱۰۵
۳۶- کرجی، محمد بن حسین دندان	۱۰۵
۳۷- کرجی، عبدالرحمن	۱۰۶
۳۸- کرجی، مکنون	۱۰۶
۳۹- کرجی، نشاطی	۱۰۷
۴۰- کرجی، یوسف	۱۰۹
۴۱- کرجی، ابودلف عجلی	۱۱۰
۴۲- کهرودی قاضی زاده	۱۱۱
۴۳- کزازی، حاج ملا عباس علی	۱۱۲
۴۴- کزازی، حاج ملا محمد	۱۱۲
۴۵- کزازی، محمد هادی (محتاج)	۱۱۳
۴۶- ملا ابوطالب	۱۱۴
۴۷- میر صفی، سید مرتضی	۱۱۵
۴۸- میر محمدی، اسدالله	۱۱۵
۴۹- وزیر، محسن	۱۱۵
۵۰- وزیر، محمد موسی	۱۱۶
۵۱- میر حیدر	۱۱۶
۵۲- نصیرای همدان	۱۱۷
۵۳- همدانی، عبدالرحمن بن عیسی	۱۱۷
۵۴- فهرست شهیدان شهر آستانه	۱۱۹

بخش چهارم: تحولات تقسیمات کشوری...	۱۲۴
تحولات تقسیمات کشوری	۱۲۵
تحولات جمعیت	۱۳۱
علل تشکیل کانون جمعیتی در کرج ابودلف	۱۳۱
تحلیل روند جمعیت	۱۳۷
تحولات جمعیت در آبادی‌های اطراف آستانه	۱۴۰
تحولات اشتغال	۱۴۲
آموزش و سواد	۱۴۷
بخش پنجم: آستانه در دوران معاصر	۱۵۲
آستانه قبل از انقلاب اسلامی	۱۵۶
آستانه در عصر انقلاب اسلامی	۱۵۷
سیمای اجتماعی آستانه	۱۶۲
اداره مخابرات	۱۶۲
اداره پست	۱۶۳
پوشش رادیویی و تلویزیونی	۱۶۳
درمانگاه آستانه	۱۶۳
حمام‌های شهر	۱۶۴
آتش نشانی	۱۶۵
سیستم زباله	۱۶۵
غسالخانه و گورستان	۱۶۶
پاسگاه انتظامی	۱۶۶
پایگاه مقاومت بسیج	۱۶۶
سیمای اقتصادی آستانه	۱۶۷
شبکه آب آشامیدنی	۱۶۷
شبکه فاضلاب	۱۶۹
شبکه برق	۱۷۰
شبکه گازرسانی	۱۷۱

توزیع فراورده‌های نفتی و منابع سوخت	۱۷۲
اصناف	۱۷۲
منابع اعتباری	۱۷۷
شرکت تعاونی روستایی	۱۷۷
کارخانه تولید شن و ماسه و آسفالت	۱۷۷
تحولات بخش مسکن	۱۷۸
جهاد سازندگی	۱۷۹
سیمای فرهنگی آستانه	۱۸۰
کتابخانه‌ها	۱۸۰
مساجد و مکان‌های مذهبی	۱۸۰
سالن ورزشی	۱۸۲
بخش ششم: کشاورزی و صنعت	۱۸۳
زراعت	۱۸۴
باغداری	۱۸۷
دامداری	۱۸۹
منابع آب زراعی	۱۹۰
صنعت	۱۹۵
۱. صنایع فلزی	۱۹۶
۲. صنایع چوبی	۱۹۷
۳. صنایع سفالی	۱۹۸
۴. صنایع نساجی	۱۹۹
۵. صنایع تولیدی خدماتی	۲۰۰
۶. صنایع معدنی	۲۰۱
آثار صنعتی شدن استان مرکزی بر آستانه	۲۰۲
بخش هفتم: آبادی‌های اطراف آستانه	۲۱۱
باغک	۲۱۲
باغ عضد	۲۱۲

۲۱۳	برج
۲۱۵	پاکل
۲۱۸	پاموزج
۲۲۰	پرکله
۲۲۲	خراجی
۲۲۳	دو خواهران
۲۲۵	سرسختی بالا
۲۲۸	سعیدان
۲۳۱	ضیاء آباد
۲۳۴	ظهير آباد
۲۳۶	قشلاق
۲۳۷	قلعه آقا حمید
۲۴۰	قلعه بالمان
۲۴۲	قلعه عباس آباد
۲۴۴	قلعه عضديه
۲۴۷	نورآباد
۲۵۰	بخش هشتم: اسناد خطی و آلبوم تصاویر
۲۵۱	۱۲ قطعه سند خطی مربوط به آستانه
۲۶۴	آلبوم عکس ها
۲۸۲	ضمائم و فهرست ها
۲۸۳	منابع و مأخذ
۲۸۸	فهرست همراهان و مصاحبه شوندگان
۲۹۲	فهرست اسناد خطی
۲۹۳	فهرست تصاویر و نام عکاسان
۲۹۹	فهرست اعلام
۲۹۹	فهرست نام جایها
۳۱۰	فهرست نام اشخاص

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه مؤلف

پژوهش درباره هویت تاریخی و فرهنگی و پیشینه تمدن گذشتگان در عصر حاضر نه تنها ضروری بلکه بسیار با اهمیت است. بویژه در شرایطی که یک تمدن پیشرفته شهری در گذشته‌های دور ظهور کرده و به افول گراییده است. علل ظهور و افول این تمدن، ذهن هر کنجکاو و علاقمندی را به خود جلب می‌کند.

نسل امروز بسیار علاقمند است که بداند گذران امور اجتماعی و شیوه زندگی نیاکان و درگذشتگان، وضعیت سواد و دانش، حوادث و وقایعی که در یک منطقه رخ داده، ارتباط نسل‌ها با یکدیگر، ارتباطات ملی و بین‌المللی در گذشتگان و بسیاری از رمز و رازهای دیگر چه بوده است.

تاریخ و تمدن شهر کرج ابودلف یا آستانه امروزی از دوران نوجوانی ذهن نگارنده را به علت عشق و علاقه عمیق به زادگاهم - آستانه - به خود جلب کرده بود. از یک سو وجود ویرانه‌های قلعه خرابه این شهر موسوم به قلعه ابودلف و بناهای بسیار با

عظمت زیارتگاه سهل بن علی (ع) و حمام تاریخی حاج ربیع نگارنده را به تاریخ هزاره‌ها و سده‌های تاریخی این شهر فرا می‌خواند و از سوی دیگر ضرورت تدوین یک شناسنامه فرهنگی برای شهر آستانه و با این تصور که نباید منتظر دیگران نشست اشتیاق را برای تدوین این مهم صد چندان کرده بود. همچنین جلب توجه مسئولان میراث فرهنگی و فرهنگ عمومی کشور، پژوهش‌گران و مورخان به این شهر باستانی، جلب توجه نسل جوان و شهروندان این شهر به افتخارات تاریخی نیاکان و معرفی این شهر به دیگر هموطنان و زدودن غبارهای تاریخی از چهره آن نیز از جمله انگیزه‌های نگارنده برای تألیف این کتاب بوده است. ان‌شاءالله در آینده این تألیف سنگ اولیه بنای پژوهش‌های با محتوایتر و پراهمیت‌تر درباره این شهر خواهد شد.

کار مطالعه، فیش‌برداری و پژوهش درباره این مهم از سال ۱۳۶۶ شمسی بطور جدی آغاز و به علت مشغله فراوان به مدت بیش از ده سال طول کشید. نگارنده برای دسترسی به منابع مهم تاریخی به عضویت کتابخانه‌های ملی، مجلس شورای اسلامی و برنامه و بودجه تهران نیز درآمد و در مدت ۲ سال اقامت در تهران به بسیاری از منابع تاریخی مراجعه کرد.

از جمله مشکلاتی که در تألیف این کتاب وجود داشت کمبود منابع و فقر اطلاعات در دوره‌های مختلف تاریخی است، بطوریکه در بسیاری از منابع تاریخی و مهم که از آنها بهره‌هایی برده شده است تنها چند سطر و بعضاً یک یا دو سطر اطلاعات درباره منطقه وجود داشته است که کار نوشتن را بسیار دشوار می‌کند.

با اینحال همین قدر ناچیز اطلاعات نیز بسیار کارگشا بوده است. فقر اطلاعات درباره آستانه تنها منحصر به دوره‌های گذشته نیست بلکه اطلاعات عصر حاضر این شهر نیز متأسفانه تدوین نشده است. علاوه بر منابعی که فهرست آنها بیان شده به منابع متعددی نیز مراجعه شده است که از نام آنها یادی به میان نیامده و علت آن این بوده که تلاش نگارنده برای کسب اطلاعات از این منابع حاصلی نداشته است. در بیان ویژگی‌های تاریخی این شهر تلاش شده است از نقطه نظرهای مشترک مورخان و

جغرافی نویسان استفاده شود تا حتی الامکان مطالب از اعتبار بیشتری برخوردار باشد. برغم حساسیت‌ها و وسواس‌های زیاد که نگارنده برای تدوین مطالب بکار برده است امکان لغزش‌های ناخواسته در این نگارش وجود دارد که مهمترین ادله آن فقر اطلاعات مربوط به این شهر در منابع تاریخی است که امکان تحلیل وقایع تاریخی و شرایط اجتماعی را دشوار می‌کند. از این رو اطلاعات در بعضی از زمینه‌ها بسیار ناچیز و صرفاً به لحاظ کمبود منابع تاریخی بوده و سلیقه نگارنده در انتخاب آنها نقشی نداشته است، تلاش شده است در هر زمینه مطالب عمده و قابل بهره برداری بیان و از طرح مطالب بی خاصیت پرهیز شود.

بخش‌هایی از این کتاب در سال ۱۳۶۷ تدوین و در روزنامه «جمهوری اسلامی» اردیبهشت ۱۳۶۷ به چاپ رسید. در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ نیز دو بخش دیگر این کتاب در فصلنامه «راه دانش» اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان مرکزی چاپ شد. برای تحریر این پژوهش از کتاب‌های بسیار ارزشمند و معتبر کرج‌نامه اثر زنده یاد مرحوم استاد ابراهیم دهگان و نامه کمره اثر مؤلف ارجمند دکتر مرتضی فرهادی استفاده بیشتری نسبت به سایر منابع شده است و بالاخص از شیوه‌های تألیف این دو اثر نیز بهره‌های فراوان گرفته شده است.

مطالب این کتاب در هشت بخش تدوین شده است. در بخش اول به جغرافیای تاریخی کرج ابودلف و علل ظهور و افول تمدن شهری در این شهر پر آوازه پرداخته شده است. بخش دوم کتاب به زوایایی از زیارتگاه حضرت سهل بن علی (ع) از جمله شجره نامه زیارتگاه، اهمیت بنا و دیگر بناهای وابسته به زیارتگاه اختصاص داده شده است. در بخش سوم کتاب درباره تعدادی از متفکران و سرشناسان شهر کرج ابودلف و آستانه امروزی بطور اجمال مطالبی بیان شده است.

بخش چهارم کتاب تحولات تقسیمات کشوری، جمعیت، اشتغال و آموزش در آستانه را از قرن دوم هجری قمری تاکنون مورد بحث و بررسی قرار داده است. بخش پنجم کتاب نگاهی به آستانه در دوران معاصر دارد و به چشم انداز توسعه

اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی این شهر نیم نگاهی انداخته است.

بخش ششم کتاب رئوس فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی این شهر را بطور اجمال در طول تاریخ بیان کرده است.

بخش هفتم کتاب نیز پژوهش درباره ویژگی‌های آبادی‌های اطراف آستانه و به تعبیر دیگر روستاهای واقع در دشت آستانه بوده و مکمل سایر مباحث کتاب است. بخش هشتم کتاب نیز شامل ۳۴ قطعه عکس رنگی و سیاه و سفید و ۱۲ قطعه سند درباره این شهر است.

در پایان شایسته است از کلیه عزیزانی که به هر نحو با ارائه اطلاعات نگارنده را یاری داده‌اند از جمله جناب آقای حشمت‌اله شعبانی شهردار آستانه، آقای غلامرضا علی‌اصغری کارمند شهرداری و هیأت امناء امامزاده‌های آستانه صمیمانه سپاسگزاری کنم در ضمن مشخصات و نوع همکاری سایر عزیزانی که نگارنده را به نحوی با ارائه اطلاعات یاری داده‌اند در فهرست مربوطه آورده شده است و در این جا از همه آنها صمیمانه تقدیر و تشکر می‌شود همچنین سزاوار است از راهنمایی‌های ارزنده جناب آقای نعمت‌اله فاضلی سردبیر فصلنامه راه دانش استان مرکزی و جناب آقای مهرزاد جانبگلو مدیر شرکت مهندسی کامپیوتر داده ورزی گلستان (شهرستان گرگان) و سرکار خانم کبری نگینی بخاطر تایپ رایانه‌ای و بویژه جناب آقای طائب معاون اداری و مالی بنیاد ایران‌شناسی، جناب آقای مهاجر و جناب آقای هوشنگی کارشناسان بنیاد تهران و جناب آقای سلطانی مدیر انتشارات آرون به خاطر مساعدت در چاپ تقدیر و تشکر کنم.

مهندس حجت‌اله عباسی

مرداد ۱۳۸۳